

Nausikaa og Odysseus

skønhed og køn i Otto Steen Dues oversættelse af Odysseen

Bloch, David; Sevelsted, Rasmus

Published in:

Aigis: nordisk tidsskrift for klassiske studier

Publication date:

2020

Citation for published version (APA):

Bloch, D., & Sevelsted, R. (2020). Nausikaa og Odysseus: skønhed og køn i Otto Steen Dues oversættelse af Odysseen. *Aigis: nordisk tidsskrift for klassiske studier*, 20(2), 1-32.

Nausikaa og Odysseus: skønhed og køn i Otto Steen Dues oversættelse af *Odysseen*¹

af David Bloch & Rasmus Sevelsted

1. Indledning

I denne artikel analyserer vi en kendt passage af *Odysseen* og Otto Steen Dues oversættelse af den. Dette gør vi dels som oversættelsesvurdering, dels for at få et udgangspunkt for en diskussion af værdier i oversættelse af klassiske og kanoniske tekster.

Udgangspunktet er 6. sang og især de passager, hvor en af sangens hovedskikkelser, Nausikaa, sammenlignes med Artemis og møder Odysseus. Mødet mellem Nausikaa og Odysseus er et eksempel på en velkendt scene i litteraturen: Helt møder smuk, ung kvinde. Scenen er en af de berømteste hos Homer og har en omfattende receptionshistorie, og derfor har det en betydning, der rækker langt ud over teksten selv, hvordan Nausikaa fremstilles, og hvordan forholdet mellem Odysseus og den unge kvinde kommer til udtryk i oversættelsen. Det er velkendt, at Nausikaa beskrives som en smuk ung kvinde, men det er umiddelbart mindre klart, hvordan *skønhed* udtrykkes og opfattes, og i hvilke kulturelle og religiøse sammenhænge Nausikaas skønhed indgår. Det stiller derfor store krav til oversætteren af teksten at få overført Homers beskrivelse af Nausikaa til målsproget.

I det følgende undersøger vi, hvilken rolle skønhed spiller i beskrivelsen af Nausikaa, og hvordan denne skønhed gengives hos Otto Steen Due. Vi argumenterer først og fremmest for, at Nausikaa på græsk fremstår med en handlekraft og styrke, der hos Homer hænger nøje sammen med hendes skønhed, mens hun i den danske oversættelse fremstår passiv og barnlig. Helt centralt i vores argument er, at homerisk skønhed er ukønnet² og på mange måde ikke svarer til et vesteuropæisk, post-romantisk skønhedsbegreb. Vores anden væsentlige pointe er, at oversættere af klassiske værker — og ikke mindst af antikke værker, som kun ganske få mennesker i dag kan

-
1. Vi skylder stor tak til de tre læsere, som *AIGIS* har bedt om at gennemlæse og kritisere denne artikel.
 2. Gloserne “kønnet” og “ukønnet” har generet en af vores læsere kraftigt. Læseren siger bl.a., at de kan “virke kontraproduktivt og få ellers sympatisk indstillede læsere til at [...] lægge artiklen væk”, og tilføjer, at det “selvfølgelig” især vil være mænd, der gør det. Der er imidlertid ikke noget godt alternativ til disse ord, og desuden mener vi, at mulig modstand mod ordene i sig selv blot er en grund til at bruge eller indføre dem som naturlig del af det danske sprog.

læse på originalsproget — har et helt særligt ansvar af både faglig og etisk art for at gengive de klassiske teksters værdier loyalt. Hvilke konsekvenser det har for forståelsen af værdier generelt i *Odysseén*, vil vi vende tilbage til i slutningen af artiklen.

2. Baggrund

2.1. Phaiakerne i *Odysseén* VI

Første del af *Odysseéns* sjette sang omhandler Odysseus' møde med Scherias indbyggere: phaiakerne. De præsenteres i *Odysseén* som et guldalderfolk, der bevæger sig på grænsen mellem menneskeligt og guddommeligt (V.35), og deres liv er — ligesom gudernes — sorgløst og fyldt med rigdom og skønhed. Nausikaa er datter af øens konge, Alkinoos, og fremstår som et ideal på kvinden i et græsk patriarkalsk samfund: Hun passer sine pligter og plejer sit ry (VI.26-30, 273-88), og hun tager sig af den bønfoldende fremmede, som man bør, nemlig med bad, tøj og mad (VI.191-93, 209-16, 227-28).³ Samtidig har hun imidlertid — ligesom sin mor Arete og Odysseus' hustru Penelope — en vis styrke og handlekraft.⁴ Hun tager ud af byen alene, ledsaget af sine tjenestepiger (*ἀμφίπολοι*), og hun har desuden medbestemmelse over, hvem hun skal giftes med (VI.28-25, 276-84). Det er ikke uden grund, at kvinders rolle på Scheria — på baggrund af de homeriske skildringer af Nausikaa og Arete — i årtier har været genstand for en stor forskningsdebat, for de har langt mere frihed og selvstændighed end kvinder andre steder i den ellers kvindefjendske/patriarkalske, græske verden.⁵ Nausikaas mor, Arete, bliver betragtet som en gud i byen, er æret højere end nogen hustru og er berømt for sin intelligens, som hun blandt andet bruger til at mægle mellem mænd (VII.67-74). Nausikaa er ligeledes kendetegnet ved at være klog og velovervejet i en grad, der er usædvanlig for hendes alder (VII.292-94), og det er også bemærkelsesværdigt, at Odysseus fremhæver samhørighed mellem mand og kvinde i ægteskab, da han første gang tiltaler hende (VI.180-85).

3. Se Said (2011) 263.

4. Se Doherty (1995) 65-86 for en sammenligning af Arete og Penelope og 81-83 for Nausikaas rolle her.

5. Se f.eks. Belmont (1967) 3 ("Arete is indeed virtual ruler in Scheria"); Wohl (1993) 20, 27. Se også Heubeck & West & Hainsworth (1988) 116-19 for en diskussion af Aretes rolle.

Disse forhold viser — ikke overraskende — at klasse og rigdom også spiller en vigtig rolle i den arkaiske græske verden,⁶ men dertil kommer skønhed. Nausikaas skønhed forbindes med en etisk kvalitet, også typisk for den græske verden. Hendes skønhed og gode opførsel viser hendes tilhør til samfundets øverste klasse, og på den måde hænger den sammen med hendes rigdom og magt. Det sidste er vigtigt, fordi Odysseus er afhængig af Nausikaas hjælp, da han møder hende. Til trods for, at Nausikaa som ung kvinde er i en sårbar position, har hun samtidig åbenlyst magt over Odysseus, der møder hende som bønfoldende, da han er skyllet i land alene og forhutlet, langt fra byen. Han fremstår vild, mens Nausikaa er smuk og medbringer en række kostbare genstande, der tilsammen viser, at hun tilhører en magtfuld familie.

Alt dette betyder selvfølgelig ikke, at kvinder har været ligestillede med mænd. Men det fremgår, at en kvindes magt og status ikke alene bestemmes af køn, men også afgøres af, hvilken social klasse kvinden tilhører, og hvilken rigdom familien besidder.⁷ *Odysseen* giver som helhed en subtil fremstilling af, hvordan magt forhandles og udtrykkes gennem en række indre og ydre kvaliteter, såsom fysisk styrke, skønhed, intelligens og moralsk værdier, hvis indbyrdes forhold og — især — misforhold undersøges gennem forklædninger og rolleskift. Køn og kønsroller defineres ikke i isolation, men indgår i sammenhæng med andre værdi- og magtstrukturer.⁸

2.2. Artemis og homerisk skønhed

Det helt centrale element i beskrivelse af Nausikaa i sjette sang findes i sammenligningen af den unge kvinde med gudinden Artemis. Det er først fortælleren, der sammenligner Nausikaa med gudinden, og dernæst gør Odysseus det, da han møder hende første gang. Artemis er en sammensat gudinde, og sammenligningen er væsentlig mindre enkel, end det ser ud for en overfladisk betragtning.

-
6. En læser gør os opmærksom på, at det er lidt voldsomt at tage *Odysseen* som kilde til “den arkaiske græske verden” som helhed. Dette er åbenlyst rigtigt, men i det mindste ser forholdene ikke ud til at præsenteres som kontroversielle.
 7. Dette er en pointe, Leslie Kurke ofte har anført i fortolkningen af arkaisk lyrik, se f.eks. Kurke (1992) og (2007).
 8. Murnaghan (2011) behandler dette tema udførligt; se s. 68-69 om mødet med Nausikaa.

Først (VI.101-109) sammenlignes Nausikaa med Artemis, som hun går i bjergene med sit følge af nymfer, mens hun jager og danser. Walter Burkert har vist, at netop denne passage bliver den definitive beskrivelse af gudinden i senere religiøs og litterære forståelser af hende.⁹ Der er særligt to ting, der er værd at bemærke her. På den ene side beskriver Homer Artemis i det vilde, uden for det opdyrkede land, hvor hun med bue og pil nyder at dræbe vilde dyr. På den anden side forbindes hun og hendes nymfer med kordans, hvor Artemis er korleder, og nymferne danser og synger. Der er i dette billede en ganske særlig skønhed og erotisk tiltrækning: Artemis er *ἀγνή*, både urørt og urørlig, og hun er farlig, *πότνια θηρῶν* (Il. XXI.470).¹⁰ Men hun er samtidig *ikke* asexuel (som Athene): Hun repræsenterer en tiltrækning, der er “a peculiarly erotic and challenging ideal”.¹¹ Det er en farlig tiltrækning, som det fremgår meget klart af Euripides’ *Hippolytos* og af Aktaions skæbne som beskrevet i Ovids *Metamorfoser*.¹² Hendes nymfer — men ikke Artemis selv — er konstant genstand for voldtægt og tiltrækning af guderne. Der er således heller intet problematisk i — og det er ikke engang mærkeligt — at Penelope senere i *Odysséen* bliver sammenlignet med *både* Artemis og Aphrodite (XVII.36-37).

Artemis spiller tilsyneladende en væsentlig rolle i de kor af unge kvinder, der var centrale ved religiøse fester for gudinden, og nævnes flere steder i forbindelse med disse kor.¹³ Korene bestod af unge, ugifte kvinder og fungerede som en del af overgangen til gift tilstand. Den særlige ambivalens i Artemis’ erotiske kraft er her afgørende, fordi koret markerer overgang fra mødom til gift tilstand og altså fungerer som en form for indvielse til det erotiske.¹⁴ I disse ritualer lader koret til at have danset omkring en enkelt kvinde, der leder det samlede kor.¹⁵ På den måde forlener koret denne kvinde med en særlig skønhed og erotisk tiltrækning og gør hende til genstand for et mandligt, begærende blik. Det er altså korets funktion at rette (fokalisere) vores

9. Burkert (1985) 150. Se også Petrovic (2010) 212 med henvisning til Burkert (“the definitive picture of the goddess in Greek literature and iconography”).

10. Glosen *ἀγνή* som beskrivende adjektiv bruges i den tidlige poesi særligt om Artemis og Persephone. For *Odysséen*, se V.123; XVIII.202; XX.71.

11. Burkert (1985) 150.

12. *Met.* III.131-252.

13. Se Petrovic (2010). for en oversigt og gennemgang.

14. Se Calame (2001) 91-101 og desuden Stehle (1997) 73-93. Om forholdet mellem Artemis-kult og pigekor, se Calame (2001) 142-74.

15. Om korets form, se Calame (2001) 34-49.

erotiske blik mod korlederen, hvis tiltrækning fremhæves og øges af koret, for hvem hun er centrum.¹⁶ Skønhed bliver dermed til gennem dans og sang, der skaber *eros* i tilhøreren, og sangen tjener til at rette denne *eros* mod dens passende mål. Der findes andre eksempler i arkaisk litteratur, hvor pigerne i Artemis' kor tiltrækker mandlig opmærksomhed.¹⁷ Disse kor har altså en social og politisk funktion, hvor skønhed bestemmes, og begær afrettes i overensstemmelse med religiøse og politiske forestillinger.¹⁸ Sådanne kor omtales også andre steder i de homeriske digte, og vi finder de berømteste eksempler hos Alkman og Sappho.¹⁹

Den skønhed, disse kor har under opførelsen, er guddommelig, og de er en tilnærmelse til det guddommelige. Det giver en effekt, som ikke blot er behagelig, men snarere frygtindgydende. Fordi koret deltager i det guddommelige, er deltagerne guddommelige, mens de danser — en epifani.²⁰

2.3. Homerisk vs. moderne skønhed: et skønhedsvokabular

Når Nausikaa i *Odysseen* VI beskrives som Artemis, der leder koret af nymfer, er der ingen tvivl om, at sammenligningen ikke mindst skal fremhæve hendes skønhed, men hvori sådan en skønhed består, dvs. hvordan den opfattes, kan man kun forstå, hvis man er opmærksom på ovenstående elementer i Artemis' og korets funktioner og ikke mindst på Homers nuancerede sprog for skønhed. En sådan opmærksomhed er opstået i disse år, hvor det er rimeligt at tale om et skift i antik æstetik-forskning, og der er ingen tvivl om, at man har gjort væsentlige fremskridt på dette område.²¹ Fordi den antikke æstetiske oplevelse både ligner og adskiller sig fra den nutidige forståelse af skønhed, må man være opmærksom på detaljerne i de græske tekster, som Hugo Shakeshaft for nylig har vist i en grundig gennemgang og analyse af begrebet i de homeriske tekster:

16. Se Kurke (2012) 227.

17. *Il.* XVI.183; *hVen.* 118. Se hertil Faulkner (2008) 96 (*ad v.* 19 [χοροί]) og 194-95 (*ad v.* 118).

18. Kurke (2012) 227; Calame (2016).

19. *Il.* XVI 179-183; *hVen.* 117-120; Alkman fr. 1 & 3; Sappho fr. 16.

20. Om dette emne, se især Kurke (2012) 223, 225-26. Fremførelsen af Sapphos sange er notorisk omstridt; for hendes tilhørsforhold til korpoesien, se f.eks. Lardinois (1996).

21. Se f.eks. Peponi (2012); Konstan (2014); Destrée & Murray (2015); Konstan (2015); Shakeshaft (2019). Flere antikke kilder om æstetik er samlet i Bychov & Sheppard (2010).

What we find in the *Iliad* and the *Odyssey* is a rich and diverse terminology for expressing beauty in nuanced ways. To achieve a well-rounded understanding of Homeric and early Greek attitudes to beauty, therefore, we must interrogate these various ways of expressing beauty, their relationship with one another and with our own ideas about beauty.²²

Ifølge Shakeshaft udtrykkes skønhed eksplicit med tre ord, nemlig *καλός/κάλλος*, *χάρις* og *ἀγλαΐη/ἀγλαός*, hvortil kommer en (lang) række kvaliteter, der opfattes som skønne eller smukke. Det er især størrelse (stort er smukt) og skinnende, strålende, lysende kvaliteter: glitrende vand, strålende rustninger, glimtende stjerner osv. Derudover er der især to effekter af skønhed, der er værd at fremhæve, nemlig erotisk tiltrækning og beundring. Endelig er det vigtigt at bemærke, at der ofte er noget overnaturligt ved skønhed. *Alt* guddommeligt er smukt, og skønhed er en gave fra guderne, og som en vigtig konsekvens heraf er skønhed i homerisk terminologi *ukønnet*. Kulturspecifikke forståelser og beskrivelser af skønhed skaber særlige vanskeligheder for oversættere, hvilket Shakeshaft også gør opmærksom på som noget af det første:

Exploring ancient attitudes to an unstable concept such as beauty must begin as an exercise in translation, ever attentive, in Matthew Arnold's words, to 'the shade, the fine distinction' of semantic meaning.²³

Det er derfor vigtigt at forstå i hvert fald nogle af de mange, grundlæggende forskelle mellem homerisk og en senere vesteuropæisk (inklusive dansk) opfattelse af skønhed — inklusive dennes konnotationer.²⁴

Skønhed er i dag ofte — og særligt som den er formet af den romantiske tradition — adskilt fra sex og fra det sublime.²⁵ Det vil sige, at skønhed på dansk er adskilt både fra det skræmmende og forbløffende og fra det erotiske — begge dele i modsætning til den græske verden. Det betyder naturligvis ikke, at en person, der besidder skønhed, ikke kan være erotisk tiltrækkende; det betyder blot, at det erotiske ikke ligger i glosen selv. På dansk bruges *skøn* og *skønhed* traditionelt om det æstetisk behagelige, der er adskilt fra andre sfærer. Se f.eks. følgende del af et opslag fra *Ordbog over det danske sprog* (s.v. "Skøn"):

22. Shakeshaft (2019) 2.

23. Shakeshaft (2019) 2.

24. Konstan (2014) er et standardværk om den antikke græske opfattelse af skønhed.

25. For romantikkens syn på skønhed, se f.eks. Bowie (2003²) 16-67.

1) m. h. t. synsindtryk: som ved sine ydre egenskaber (rene linier, harmoniske former, fint afstemte ell. rige farver osv.), til dels følte som ydre udtryk for tilsvarende (ædle, ophøjede, ideale) indre egenskaber, fremkalder (en række følelsesbetonede associationer, der vækker) en stærk (æstetisk) lystfølelse; meget (regelmæssigt, ædelt) smuk; (overmaade) dejlig. (om (modsatn.-)forb. m. andre adj. m. lign. bet. se ogs. u. dejlig 2, III. køn 4; om udtr. det skønne se bet. 3.1).²⁶

Denne opfattelse af skønhed hænger nært sammen med et ganske bestemt og restriktivt kvindeideal, kvinden som det smukke køn, og dertil skønhed som en feminin kvalitet.

Fordi der er forskel på vores forståelser af skønhed, skal man som oversætter være særligt opmærksom på, hvordan man gengiver de homeriske passager. Som nævnt kan græsk skønhed have en erotisk og farlig dimension, som begrebet typisk ikke har på dansk, og herudover er skønhed — som ligeledes nævnt — i den homeriske verden typisk ikke kønnet. Skønhed (*κάλλος* / *χάρις*) kan kvinder såvel som mænd besidde. Det betyder naturligvis ikke, at smukke mænd og kvinder ikke har set forskellige ud, eller at der ikke har været forskellige idealer, men den kvalitet, der opfattes specifikt skøn eller smuk, lader ikke til at være kønnet.

Det strider i nogen grad mod en dansk opfattelse, hvor “smuk” og “skøn” normalt ikke bruges til at fremhæve (en traditionel og restriktiv) maskulinitet. Om en kriger vil det typisk være underforstået, at det er en mand, hvis der ikke siges andet, og man taler ikke om “en smuk mand”, hvis man vil understrege hans styrke, men om “en stærk mand”, “en stor kriger” eller noget lignende. Når det benyttes om en mand, vil adjektivet “smuk” ofte antyde en feminin kvalitet, og at tale om “smukke mænd” kan selv i dag afføde homofobiske reaktioner, særligt hvis den talende selv er hankøn.

Eftersom de antikke tekster har haft en så afgørende betydning for den europæiske tradition, har fremstillingen af køn og skønhed i de antikke tekster en helt central betydning for vores forståelse af, hvordan både skønhed og køn opfattes og konstrueres, og hvordan sammenhængen mellem dem har forandret sig over tid. Vores påstand er, at læseren af Otto Steen Dues oversættelse ikke vil kunne se, at Homer på netop disse punkter adskiller sig ganske væsentligt fra den senere tradition, og at interak-

26. *Ordbog over det danske sprog*, s.v. “Skøn”. Opslagets fulde tekst er omfattende, men indeholder intet om seksuel tiltrækning.

URL = <https://ordnet.dk/ods/ordbog?select=sk%C3%B8n,2&query=sk%C3%B8n> (link afprøvet 12. oktober 2020).

tionen mellem Odysseus og Nausikaa ikke er så entydigt kønnet, som oversættelsen giver indtryk af. Det er muligvis ikke et bevidst valg fra Dues side, men i så fald er det i virkeligheden endnu vigtigere at påpege, at Due skriver en senere kønsopfattelse ind i teksten. Denne opfattelse udtrykkes direkte i en passage fra Dues ledsager til *Odysséen*, hvor han om Nausikaa skriver følgende:

Som den [dvs. Nausikaas tale] står, kan ingen læser fortænkes i at opfatte den og værdsætte den som udtryk for *pigebarnets* nervøsitet før den hjemtur fra landet som hun frygter kan blive en ubehagelig løben spidsrod.²⁷

At omtale en ung kvinde som et “pigebarn” er både nedladende og sexistisk. Men det er meget muligt, at Due simpelthen mener, at Homer faktisk fremstiller Nausikaa som et “pigebarn”. I hvert fald er det netop sådan, hun fremstilles i Dues oversættelse af passagen, og denne opfattelse af Nausikaa — bevidst eller ubevidst — synes at styre en række valg, Due træffer i oversættelsen af *hele* værket. Læseren af oversættelsen får dermed et ganske entydigt, *kønnet*, billede af Nausikaa, der er karakteriseret ved skønhed (i moderne betydning), uskyld og generthed, dvs. stereotyper for den unge pige i verdenslitteraturen, som den udvikler sig. Eftersom ovenstående citat faktisk er symptomatisk for Dues oversættelse som helhed — og han i øvrigt ikke er opmærksom på, hvor kompliceret opfattelsen af skønhed er hos Homer — er billedet imidlertid forvredet i forhold til den græske tekst. Dette misforhold opfatter vi som et ganske alvorligt problem.

3. *Odysséen VI: køn og skønhed*

3.1. Nausikaa som dronning og gudinde²⁸

I oversættelsen af *Odysséens* sjette sang lægger Due stor vægt på Nausikaas fysiske skønhed. For det første indsætter han meget ofte hentydninger til skønhed, også når det er uden grundlag i den græske tekst.²⁹ For det andet fremstiller Due hende — som nævnt — i væsentlig højere grad, end Homer gør, som en barnlig pige. Den homeriske fremstilling ændres dermed, så den er i overensstemmelse med en mere nutidig stereotyp forestilling om en yndig, ung pige i mødet med en stærk, ældre mand.

27. Due (2002b) 61 (*ad* vv. 255-315) (vores fed/kursiv).

28. For en helt ny, narratologisk analyse af Nausikaa, se Aakeson (2019).

29. *Od.* VI.17, 109, 152, 160, 167.

Disse tendenser kan ses i en række konkrete oversættelsesvalg. Et af de vigtigste er, at Nausikaa hos Due kaldes “prinsesse” seks gange,³⁰ selvom der kun én gang optræder et ord, der reelt betyder noget i den retning (*βασίλεια*, VI.115), og dette gengiver endda blot et kvindeligt medlem af den herskende, aristokratiske familie (altså “dronning”, “prinsesse” eller sågar blot “medlem af den herskende klasse”). Andre betegnelser er “jomfru” (VI.20) og “ungpige” (VI.74). Det må siges at være meget bemærkelsesværdigt, at Due vælger disse oversættelser, også når Nausikaa omtales som “kvinde” og endda “herskerinde”, som vi vil diskutere nedenfor. Betegnelserne for Nausikaa fremhæver hos Due således altid pigen snarere end Homers unge kvinde.

I oversættelsen er der desuden en lang række andre beskrivelser af Nausikaas omgivelser, hendes veninder, og deres aktiviteter, der tydeligt gør hende til en lille pige, selvom det græske ikke har noget hverken småt eller piget over sig. Her er blot nogle eksempler: Due gør hendes værelse nærmest barnligt ved at betegne det som det “muntert malede kammer”, ikke det mere rimelige “rigt udsmykkede værelse” eller lignende (*θάλαμος πολυδαίδαλος*, VI.15);³¹ i stedet for “pigens seng” har Due “jomfruens leje” (*δέμνια κούρης*, VI.20); veninderne er ikke dem, som hun holder særlig meget af (*κεχάριστο δὲ θυμῶ*, VI.23), men derimod hendes “bedste veninder”, hvilket igen har en barnlig klang; hendes forældre “blir stolte af deres pige” (*χαίρουσιν δὲ πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ*, VI.30), hvor “pige” ikke har belæg i det græske; hun glæder sig over at skulle køre i “giggen ... med de fine, rullende hjul” (*ἀπήνην ὑψηλὴν εὐκυκλον*, VI.57);³² og floden, hvor hun vasker tøj, er ikke den ‘meget smukke strøm’ (*ῥόον ... περικαλλέ*, VI.85), men de “henrivende dejlige strømme”, hvor ‘henrivende’ igen har konnotationer til en uskyldsren og feminin stereotyp.

Disse eksempler leder frem til den helt centrale beskrivelse af Nausikaa, der sammenlignes med Artemis (VI.101-109). I oversættelsen vælger Due at fremstille Nausikaa som en legende pige og overser dermed de vigtige kulturelle og religiøse

30. *Od.* VI.115, 149, 168, 175, 196; VII.13.

31. Sml. *Od.* XVIII.295, hvor *πολυδαίδαλος* bliver “glimtende [halsbånd]”, og *Il.* III.358 & XXIV.597, hvor vi har “forsirede [panser]” og “forsirede [trone]”. I alle tre tilfælde er det mænds ejendomme. Se Garvie (1994) 85.

32. Glosen bruges ellers om skjolde “de tunge med rand” (*Il.* V.453; XII.426), “runde” (*Il.* XIII.715), “med malmringe” (*Il.* XIV.428). Due fremhæver endvidere selv i Due (2002b) 60, at “Vognen er i princippet konstrueret som Iliadens stridsvogne”. Beskrivelsen synes derfor her i oversættelsen overdrevent barnlig. Formuleringen gentages i *Od.* VI.69-70 af Alkinoos, hvor han hos Due taler overdrevent til Nausikaa som til en lille pige.

forhold, der viser en ganske anden side af den unge kvinde.³³ Due oversætter det umiddelbart foregående vers, hvor pigerne synger og danser med en bold, som “spillede sangbold” (VI.100, σφαίρη ... ἔπαιζον).³⁴ Imidlertid er denne type dans næppe blot en leg, men har — som bl.a. Claude Calame har vist — en klar erotisk dimension og er en del af religiøse ritualer; bl.a. dediceres bolde til Aphrodite, der er gud for sex.³⁵ Som vi gennemgik ovenfor, er der så mange eksempler på, at Artemis fungerer som en korleder i kultisk sammenhæng, at det er sandsynligt, at der heller ikke her er tale om en spontan og munter leg, men om en ritualiseret dans, der fremhæver den erotiske tiltrækningskraft, pigerne har. Og Nausikaa er i nærværende passage korleder lig Artemis, der anfører koret af nymfer.

Her er Dues oversættelse af hele sammenligningen med Artemis (VI.101-109):

Græsk tekst	Otto Steen Due
τῆσι δὲ Ναυσικάα λευκώλενος ἤρχετο μολπῆς. οἴη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὖρεα ἰοχέαιρα, ἢ κατὰ Τηϋγετον περιμήκετον ἢ Ἐρύμανθον, τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείησ' ἐλάφοισι· τῆ δέ θ' ἄμα Νύμφαι, κόουραι Διὸς αἰγιόχοιο, ἀγρονόμοι παίζουσι· γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ· πασάων δ' ὑπὲρ ἣ γε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα, ρεῖά τ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πάσαι· ὡς ἦ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.	Det var Nausikaa selv der styrede sangen og dansen. Ligesom Artemis går med sin bue i bjergenes højder, i Erymanthos' skov eller over Taýgetos' tinder, glad for sin spændende jagt på hurtige hjorte og vildsvin, alt imens vildnissets nymfer, Aigidysterens døtre, springer og danser omkring så Leto glædes af hjertet over at se hun er højest og skønnest af alle de andre, let nok at kende i flokken om end de alle er skønne — lige så strålende smuk var Nausikaa blandt sine piger.

Hos Homer er der noget skræmmende og farligt over Artemis: Hun er gudinden “med sin sværm af pile” (ἰοχέαιρα). Og hvis man også ser ud over netop denne passage, er der få blandt guderne og gudinderne hos Homer, der er så komplicerede og farlige — eller ligefrem grusomme — som Artemis.³⁶ Due vælger det langt mildere “Artemis går med sin bue” og “glad for sin spændende jagt”. Det er karakteristisk for Dues oversættelsesstrategi, at han vælger at indsætte både “jagt” og “spændende”, der ikke har belæg i den græske tekst. Dues Artemis er munter og ufarlig, Homers Artemis, πότνια θηρῶν og

33. Se afsnit 2.2 ovenfor.

34. Wilster (“legede Bold”) er dog også uvidende om det kulturelle og religiøse indhold.

35. Calame (2001) 145.

36. For Artemis' mange roller, se Budin (2016) med mange kildehenvisninger. Petrovic (2010) 210-15 beskriver Artemis i den episke digtning. For *Odysséen* specifikt, se Petrovic (2010) 212 (“... as far as honours and competences go, she [Artemis] is still little more than a slayer of beasts and women”).

korleder, finder præcis modsat nydelse i sin ledende rolle og i jagten, de vilde dyr og drabet på dem.³⁷

En tilsvarende munterhed ligger i oversættelsens “springer og danser omkring” (VI.106), hvor verbet *παίζουσι* — som nævnt — betegner deltagelse i koret og korsangen, ikke spontan springen omkring.³⁸ Endelig — og afgørende — bliver hele lignelsen hos Due et simpelt udtryk for skønhed: “lige så strålende smuk var Nausikaa blandt sine piger” (VI.109), mens Homer er “således stod den ugifte (eller “utæmmede”) pige frem blandt sine tjenestepiger”. Hos Homer er der altså en langt mere åben fremstilling af Nausikaas position som større og mere iøjnefaldende end de andre piger.³⁹ Interessant nok siger Kalypso tidligere i *Odysséen*, at man ikke kan sammenligne mennesker med guder, hvad angår udseende, en passage, hvor Due *også* indfører “skønhed” eksplicit uden belæg i den græske tekst.⁴⁰ Hvis vi lader Kalypso bestemme, må en sammenligning derfor mindst have ét andet, vigtigt aspekt.

Billedet hos Homer angiver altså en kraftfuld, fysisk stor gudinde, der bevæger sig i den vilde natur, hvor hun hersker over og dræber dyr. Skønheden i dette billede, og den glæde, Artemis, nymferne og Leto føler, er hverken uskyldig eller ufarlig for mennesker. Når Nausikaa hos Homer står frem som Artemis og som en “utæmmet jomfru” (*ὡς ἡ γ’ ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής*), er der en ganske tydelig dobbelthed i sammenligningen. Det er derfor problematisk, at Due gør dette billede til et, der udelukkende handler om “dansk” skønhed: at være “strålende smuk”. Nausikaa er ikke blot en smuk, ung pige, og lignelser med guder har — som Shakeshaft har bemærket — gerne det formål at “highlight defining features of particular individuals at the same time as emphasizing their beauty”.⁴¹

37. Glæden udtrykkes ved *τερπομένη*, som angiver mere end “glad for”. Glosen oversættes — efter vores mening — også andre steder uheldigt. Se f.eks. *Od.* VI.46, hvor *τέρπονται* bliver til “lever i fryd og gammen”.

38. Se især Calame (2001) 87-88, der selv anfører *Od.* VI.106 som eksempel; for betydningen af *παίζω* i korsammenhæng, se desuden Lonsdale (1993) 33-35. *Contra* Heubeck & West & Hainsworth (1988) 299 (*ad v.* 100).

39. De Jong (2001) 156 (*ad* 101-109), som dog ignorerer de truende/farlige elementer i beskrivelsen af Artemis.

40. *Od.* V.211-13: *οὐ μὲν θην κείνης γε χερείων εὐχομαι εἶναι, // οὐ δέμας οὐδὲ φυήν, ἐπεὶ οὐ πως οὐδὲ ἔοικεν // θνητὰς ἀθανάτησι δέμας καὶ εἶδος ἐρίξειω* = “Jeg tør vel hævde jeg selv er fuldt på højde med hende [dvs.: med Penelope], // både i vækst og figur, da det ikke kan passe at nogen // dødelig kvinde kan kappes med nogen gudinde i skønhed.” Se Garvie (1994) 86.

41. Shakeshaft (2019) 16.

En række andre oversættelser fra den korte passage kan i øvrigt samles i en liste, der underbygger den overordnede konklusion. Flere af dem er allerede berørt ovenfor:

1. Det primære element i passagen er, at Nausikaa *styrer* sangen og dansen ligesom Artemis, men hos Due bliver det primære hendes skønhed (se også pkt. 4).⁴²
2. Oversættelsen “glad for sin spændende jagt på hurtige hjorte og vildsvin” er en vag gengivelse af *τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείησ' ἐλάφοισι* (VI.104), hvor det græske meget stærkere udtrykker *nydelsen* ved jagten, dvs. ved en traditionelt ikke-feminin aktivitet, og Artemis' rolle som *πότνια θηρῶν* er meget tydelig.⁴³
3. Formuleringen “at se hun er højest og skønnest af alle de andre” (dvs. “højere og skønnere end”) oversætter *πασάων δ' ὑπὲρ ἧ γε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα* (VI.107). På græsk er der imidlertid her ingen eksplicite ord for skønhed, og Wilsters “at over Alle hun hæver sig høit med Hoved og Aasyn” er i den henseende mere præcist. Det er sandt, at grækere ofte vil forbinde formuleringen med at være smuk; for højde forøger i den homeriske kultur skønhed,⁴⁴ og den umiddelbart følgende del af passagen understøtter det også. Men højde fremhæver også styrke, og når hverken det ene eller det andet udtrykkes, er det uheldigt, at Due igen indfører det som det særlige karakteristikum for Nausikaa i en passage, hvor styrke og styring spiller lige så store roller (se også pkt. 4). Som Shakeshaft rigtigt gør opmærksom på, er de gloser, der beskriver fysisk fremtræden, i sig selv neutrale, indtil der siges mere, om end de hos Homer generelt bruges som termer, der definerer skønhed.⁴⁵
4. I det sidste vers har Due “lige så strålende smuk var Nausikaa blandt sine piger” for det græske *ὡς ἧ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμήσ* (VI.109). På den måde afsluttes passagen med, at den sidste styrke tages ud af hende og erstattes helt med fysisk og stereotyp feminin skønhed; varianter af netop fysisk skønhed optræder hermed i oversættelsen i de tre sidste vers, men på græsk kun i det ene

42. Se også *Od.* VI.261, hvor Due helt ignorerer Nausikaas ledelse (*ἐγὼ δ' ὁδὸν ἡγεμονεύσω* = “jeg kører den vej som I andre skal vandre”, Due).

43. Heubeck & West & Hainsworth (1988) 300 (*ad* VI.104). Se også Kurke (2012) 226 om beskrivelsen af *nydelsen* ved synet af et kor i *Il.* XVIII.603-604.

44. Shakeshaft (2019) 4, 7-8.

45. Shakeshaft (2019) 15: “These four physical properties provide the basic standards by which Homeric individuals are physically differentiated: *εἶδος* (‘appearance’, ‘looks’); *δέμας* (‘form’, ‘shape’); *μέγεθος* (‘size’, ‘height’); *φύη* (‘form’, ‘build’). Though inherently neutral terms, when combined with various adjectives like ‘better’ (*ἀμείνων*), ‘best’ (*ἄριστος*) and ‘admirable’ (*ἀγητός*), they are used to denote positive aspects of appearance.”

(VI.107-109). Det ord, som — ifølge Due — dækker “skønhed” i det sidste vers, er *μετέπρεπε*, men dette betyder “står frem for” eller “udmærker sig frem for” andre og bruges i øvrigt oftest om krigere, der er bedre end andre, dvs. om *styrke*.⁴⁶ Selve oversættelsen balancerer således på randen af at være forkert, og i hvert fald er det sikkert, at sammenligningen ikke blot er med de umiddelbart foregående par vers, men med Artemis i hele hendes aktivitet: jagt (som prioriteres), skønhed (som er det andet emne og skal forstås som ukønnet skønhed) og jomfruelighed (som ikke nævnes eksplicit).

5. Due udelader helt de allersidste ord (*παρθένος ἀδμής*) i passagen, men det er uheldigt. Formuleringen findes kun to gange hos Homer, og begge gange bruges den om Nausikaa.⁴⁷ Den traditionelle oversættelse er “ugift/uskyldig pige/jomfru” (Wilster: “uskyldige Jomfrue”), og “(ung) pige” er givet rimeligt for *παρθένος*, men det er mere interessant, hvad man skal gøre med *ἀδμής*. Det betyder ganske rigtigt ugift, men etymologien bag angiver noget “utæmmet”.⁴⁸ Det er værd at overveje, om det har konnotationer af frihed og egen vilje. Der er ikke eksempler nok til at afgøre, hvad der mere præcist ligger i glosen, men det er tankevækkende, at netop den stærke Nausikaa som den eneste hos Homer beskrives med denne term.

Alt dette viser tydeligt, at skønhed i dens homeriske, dvs. ukønnede, betydning, er et langt vigtigere emne, end den danske oversættelse udtrykker. Sagt direkte er en analyse af Nausikaas person og egenskaber — som de er beskrevet hos Homer — umulig på baggrund af den danske oversættelse, og det bliver ikke mindre problematisk i det følgende, hvor vi i højere og højere grad lærer hende og hendes person at kende.

46. F.eks. *Il.* II.480-83; XI.720-21; XIII.170-76; XVI.834-36.

47. *Od.* VI.109, 228. Variantformerne *ἀδάμαστος* og *ἀδάματος* er endnu sjældnere og bruges ikke af Homer om mennesker, og Sophokles bruger den særligt om Artemis (*Soph., El.* 1239).

48. Se Chantraine (1968) 250-51 (s.v. *δάμνημι*).

3.2. Nausikaa og Odysseus

Sammenligningen af Nausikaa med Artemis føres nemlig videre i den forstand, (1) at Odysseus også selv sammenligner Nausikaa med gudinden, (2) at hendes styrke gradvist bliver tydeligere, og (3) at der i bemærkelsesværdig grad gøres brug af ord og formuleringer, der hører til krig og helte.⁴⁹

Det første, der sker, er, at Odysseus hører pigerne råbe, da deres bold falder i vandet. Det verbum, som Homer her bruger, er bemærkelsesværdigt (*αἱ δ' ἐπὶ μακρὸν ἄῦσαν*, VI.117), fordi det ellers benyttes om krigere på slagmarken.⁵⁰ I *Iliaden* (V.101) råber Pandaros f.eks. i jubel over at have såret Diomedes, og her oversætter Due den samme formulering (*μακρὸν ἄῦσε*) "højt var det råb der lød ...". Men i passagen, hvor det drejer sig om Nausikaa og hendes tjenerinder/slavinder, gengiver han det med "Alle hvined de højt". 'Hvin' forekommer os åbenlyst kønnet og knyttet til en stereotyp fremstilling af kvinder som bange, lidt fjantede og uselvstændige.⁵¹ At det er sådan, Due forstår det, bliver tydeligt i de følgende vers, hvor Odysseus overvejer, hvad det er, han har hørt:

Hørte jeg ikke et hvin som af unge forskrækkede kvinder?
Nymfer måske, som har hjemme på bjergenes knejsende tinder.⁵²

Hos Homer er det, helt ordret, "kvindelige (krigs)råb fra unge kvinder". Der er hverken tale om forskrækkelse eller hvin — og "forskrækkede" er i øvrigt uden belæg i kildeteksten. Odysseus gør det simpelthen klart, at det er (stærke/høje) kvindestemmer, han hører, og fortolker det umiddelbart som guddommelige væsener.

Forskellen er vigtig, fordi pigernes råb i originalteksten netop ikke er entydige for Odysseus, der er strandet på en ukendt ø. At møde nymfer kan være farligt, som han ved af bitter erfaring, i modsætning til at møde unge, forskrækkede piger. Odysseus

49. Se Heubeck & West & Hainsworth (1988) 300 (*ad* VI.110-250) med henvisning til brugen af "Homeric language". De Jong (2001) 157 (*ad* vv. 115-41) opfatter passagen som indeholdende "a cluster of mock-heroic elements". Vi tvivler på, at det faktisk skal forstås som "mock-heroic elements", men selv hvis det er rigtigt, mangler dette betydningsselement i den danske oversættelse.

50. De Jong (2001) 157 (*ad* vv. 115-41). Garvie (1994) 110-11 bemærker, at ordet ellers bruges om krigsråb, men kalder brugen her "girlish cries of Nausicaa and her companions" og siger, at den står i "a pleasing contrast with the traditional usage".

51. *Den Danske Ordbog*, s.v. "Hvin": "høj, gennemtrængende og skinger lyd ofte om et menneskes skrig, fx af forskrækkelse eller glæde." URL = <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=hvin> (link afprøvet 12. oktober 2020).

52. *Od.* VI.122-23: ὧς τέ με κουράων ἀμφήλυθε θῆλυς ἀὔτη, / Νυμφάων, αἱ ἔχουσ' ὀρέων αἰπεινὰ κάρηνα.

overvejer netop, om han er kommet til et vildt og lovløst sted eller til et sted, hvor guderne respekteres, og hvor man tager godt imod fremmede (VI.119-121). Han sammenlignes selv med en sulten løve, da han går Nausikaa i møde, en lignelse, der ellers kun bruges om krigere i *Iliaden*.⁵³ Men hvor de andre piger løber, bliver Nausikaa stående og venter med et mod (*θάρατος*), hun har fået af Athene. Igen er der her tale om et motiv, der kendes fra krigere i kamp. Nausikaa er simpelthen “klar til kamp” med den største kriger i *Odysseen*.

I sin tale til Nausikaa (VI.149-85) sammenligner Odysseus hende selv med Artemis, taler om det indtryk, synet af hende har gjort på ham, og fortæller dernæst, at han bedst kan sammenligne det med den palme, han har set ved Apollons tempel på Delos. Det er tydeligt fra teksten, at Odysseus her skal udtrykke underlegenhed, ydmyghed og ærefrygt; ganske vist sker det som en bevidst del af Odysseus’ plan, men det gør det ikke mindre vigtigt, at det udtrykkes præcist på dansk. Af samme grund mener vi, at Due træffer nogle bemærkelsesværdige valg, der får Odysseus til i stedet at fokusere på Nausikaas unge alder og hendes skønhed, selvom der ikke er eksplicit belæg i den græske tekst.⁵⁴

Hos Due kalder Odysseus — som allerede nævnt — konsekvent Nausikaa for “prinsesse”. Homer bruger i passagen to forskellige ord, nemlig *ἄνασσα* (VI.149, 175) og *γυνή* (VI.168), og ingen af dem betyder “prinsesse”. Når Due vælger at gentage “prinsesse” så konsekvent som oversættelse af forskellige græske ord — og flere gange endda uden at der overhovedet er et tilsvarende græsk ord — kommer det imidlertid til at præge vores opfattelse af Nausikaa ganske afgørende. Hermed lægger Due sig nemlig op ad en model for kærlighedshistorier, særligt romantiske eventyr, som i udpræget grad fremstiller en stereotyp og tidsbunden kønsopfattelse (VII.14 ff.).

Hos Homer bruges ordet *ἄνασσα* ellers udelukkende om gudinder, hvor det rimeligt kunne gengives med “herskerinde” eller “dronning”, men *ikke* med “prinsesse”.⁵⁵ Odysseus’ formulering på græsk i tiltalen angiver en ganske klar underdanighed. Det græske kan oversættes: “Jeg bønfaller dig, dronning. Er du mon en gudinde eller dødelig?; og

53. *Il.* V.133-43; XII.298-308.

54. En læser gør os dog rigtigt opmærksom på, at “palmeskud” trods alt giver associationer til ungdom.

55. Heubeck & West & Hainsworth (1988) 303 (*ad* VI.149): “*ἄνασσα*: otherwise of goddesses, just as *ἄναξ* in classical times is restricted to gods.” Se også Garvie (1994) 120.

“bønfalder” er måske endda for svagt for *γουνούμαι*.⁵⁶ Due gengiver: “Dig, en prinsesse, måske en gudinde, tar jeg om knæet!”. Så Due omtaler her Nausikaa på en måde, der i virkeligheden er uforenelig med en gudinde; for det virker lidt absurd at kalde en gudinde for “prinsesse”, ikke mindst når det gælder Artemis, der dræber og tæmmer de vilde dyr.⁵⁷ Og ordlyden er heller ikke forenelig med Nausikaa som dronning, en rolle, som Nausikaa i en vis forstand har i resten af sin optræden i digtet. Det er således også fuldstændig klart, da Nausikaa i 8. bog træder ud af historien, at hun utvetydigt fremstår som en magtfuld dronning, der ikke engang viger for den store Odysseus.⁵⁸ Tværtimod fremhæver hun selvbevidst, at han skal huske, at hun var den, der reddede hans liv.⁵⁹

I den danske oversættelse nedtones det magtfulde og det guddommelige således kraftigt, og dermed går en væsentlig pointe tabt. Hvor det hos Homer stilles som et ægte spørgsmål,⁶⁰ om der er tale om et menneske eller en gudinde, gøres det guddommelige til en lidt henkastet mulighed (“måske en gudinde”). Sammenligningen med Artemis kommer dermed også til at virke som ren høflighed, hvor det hos Homer er det helt centrale element i beskrivelsen af Nausikaa.

Herefter siger Odysseus i vores gengivelse:

Hvis du er en af guderne, der hersker over den vide himmel,
vil jeg sige, at du ligner Artemis, den høje Zeus’ datter,
både hvad angår udseende, højde og skikkelse.⁶¹

56. *Od.* VI.149: *γουνούμαι σε, ἄνασσα: θεός νύ τις ἢ βροτός ἐσσι;*

57. Aakeson (2019) 73-74 fremhæver, at Odysseus kort efter beskrives som en løve (*Od.* VI.130-32), og at en sammenligning med Artemis derfor kan gøre det klart, at Nausikaa faktisk kan tæmme Odysseus. For forskellige læsninger, se Garvie (1994) 115-16 og Glenn (1998).

58. Se Belmont (1967) 8: “She [Nausikaa] enters the room, marvels at the even more wondrous appearance of Odysseus as she beholds him, and nevertheless controls herself, even though she does speak with great emotion: ‘Farewell, friend, so that one day, when you are back in your native land, you may remember me; for it is to me, above all, that you owe gratitude for your life’ (8.461-2). Nausicaa has thus resigned herself to Odysseus’ imminent departure, acts like a poised and gracious queen and — fades away.”

59. *Od.* VIII.461-62: *χαίρε, ξείν', ἴνα καί ποτ' ἐὼν ἐν πατρίδι γαίῃ / μνήσῃ ἐμεῖ, ὅτι μοι πρώτη ζῳάγρι' ὀφέλλεις.* Dues gengivelse af *ζῳάγρι'* med “ende din modgang” er misvisende og demonstrerer ikke Nausikaas overlegenhed. Wilster har det bedre “Tak for din Frelse”.

60. Se også Garvie (1994) 120.

61. *Od.* VI.150-52: *εἰ μὲν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν, / Ἄρτέμιδι σε ἐγὼ γε, Διὸς κούρη μέγαλοιο, / εἶδός τε μέγθος τε φηὴν τ' ἄγχιστα εἴσκω.*

Ikke blot underkaster Odysseus sig; han angiver også grunden til, at han opfatter hende som en gudinde: hendes skikkelse. Odysseus omtaler dog skikkelse og størrelse i neutrale termer (εἶδος τε μέγεθος τε φύην τ') — ingen af ordene er kønnede. En kriger kan virke frygtindgydende på grund af sin skikkelse og størrelse, ligesom både mænd og kvinder kan være smukke og tiltrækkende ved disse egenskaber. Men Due indfører her skønhed som det absolut primære: skikkelse, højde og skønhed.⁶² Hvor Nausikaa hos Homer fremstår som en (ære)frygtindgydende gudinde, fremstår hun hos Due som en smuk prinsesse. At Odysseus på græsk netop ikke tiltaler Nausikaa som en pige, er klart i vers 168, hvor han tiltaler hende γύναι, “kvinde”, hvilket markerer en modsætning til “pige”. Også her oversætter Due — som nævnt — glosen med “prinsesse”.

3.3. Palmen på Delos

Efter at have sammenlignet Nausikaa med Artemis og kommenteret hendes dans, sammenligner Odysseus hende med palmen på Delos (VI.160-69):

Græsk tekst	Otto Steen Due
<p>τοῦ γάρ πω τοιοῦτον ἴδον βροτῶν ὀφθαλμοῖσιν, οὔτ' ἀνδρ' οὔτε γυναῖκα· σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα. Δήλω δὴ ποτε τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ βωμῶ φοίνικος νέον ἔρνος ἀνερχόμενον ἐνόησα· ἦλθον γάρ και κείσε, πολὺς δέ μοι ἔσπετο λαός, τὴν ὁδόν, ἣ δὴ μέλλεν ἐμοὶ κακὰ κήδε' ἔσσεσθαι· ὡς δ' αὐτῶς και κείνο ἰδὼν ἐτεθήπεα θυμῶ, δῆν, ἐπεὶ οὐ πω τοῖον ἀνήλυθεν ἐκ δόρου γαίης, ὡς σέ, γύναι, ἄγαμαί τε τέθηπά τε, δεῖδια δ' αἰνώως γούνων ἀψασθαι· χαλεπὸν δέ με πένθος ἰκάνει.</p>	<p>Aldrig har jeg dog før for mit øje set magen til skønhed, hverken hos mand eller kvinde. Jeg fyldes af ærefrygt ved det. En gang så jeg på Delos så skønt et skud af en palme bryde af jorden mod himlen ved altret for Foibos Apollon. For også der kom jeg hen med talrige folk i mit følge under den færd som for mig skulle rumme usigelig jammer. Ligesom nu stod jeg da i lang tid slået af synet af det, for aldrig var noget så skønt brudt frem gennem jorden. Således står jeg her stum af beundring, prinsesse, og vover ikke at røre dit knæ, hvor hårdt jeg ellers er nødstedt.</p>

Oversættelsen viderefører det billede, Due tidligere har givet af Nausikaa som en ung og uskyldig skønhed. Odysseus' sammenligning lader til at bygge på hans omtale af Nausikaa som et “skud” (θάλος) i vers 157. Ordet angiver et skud på et træ og bruges både om mænd og kvinder i betydningen “afkom”,⁶³ dvs. et skud på stammen. Due oversætter det med “sådan et liljerankt skud”, hvor ‘lilje’ ikke findes i den græske tekst. Tilføjes af en lilje her — og i øvrigt igen i vers 186: “liljebladsfagre” som oversættelse

62. *Od.* VI.150-52: “Er du gudinde af dem der bor på det høje Olympen, / da er det Artemis selv, Aigidebehereskerens datter, / som jeg må ligne dig med i skikkelse, højde og skønhed.” (Due).

63. *Contra* Garvie (1994) 122.

af λευκώλενος (“hvidarmet”)⁶⁴ — kan næsten kun angive uskyld og i særdeleshed her den *pigede* uskyld.⁶⁵ Due benytter ingen af disse oversættelser andre steder, selvom begge de græske ord forekommer hyppigt hos Homer.⁶⁶

I oversættelsen af passagen ovenfor ser vi en tilsvarende indsnævring af betydningen i Dues fokus på *skønhed*. Skønhed er det centrale element i sammenligningen i Dues oversættelse, og den danske læser vil derfor blive overrasket over at opdage, at *skønhed slet ikke* optræder i den græske tekst. På græsk siger Odysseus ordret: “Aldrig har jeg med mine øjne set sådan en dødelig som dig, hverken mand eller kvinde.”⁶⁷ Det er ganske uklart — måske også for Odysseus selv — hvad det præcis er ved Nausikaa, der gør hende så usædvanlig. På græsk er palmen på Delos heller ikke karakteriseret ved *skønhed*, og en mere præcis oversættelse ville være: “Engang så jeg på Delos ved Apollons alter et sådant ungt skud af en palme skyde op af jorden.” Odysseus selv fremhæver således ikke *udseendet*, men sin egen *reaktion*, og hans pointe er, at han nu stirrer forundret på Nausikaa på samme måde, som han dengang stirrede på palmen.

Det, der forbinder de to episoder, er deres karakter af epifani. Palmen på Delos er ikke bemærkelsesværdig, fordi den er smuk eller skøn, men fordi den — mens han står dér — skyder op ved Apollons alter. Det er med andre ord en guddommelig hændelse. Odysseus’ reaktion er ikke *beundring* (Due), men *forundring*, en religiøs følelse, der ledsager epifani. Dues gengivelse nedtoner (igen) dette aspekt: Glosen “ærefrygt” i vers 161 gengiver godt σέβας, men “slået af synet” og “beundring” er to svage ord for de *tre* meget stærke ἐτεθήπεια, ἄγαμαι og τέθηπα. Hos Homer taler Odysseus altså ikke om en velkendt form for *skønhed*, som prinsesser har, men om den undefinerbare, forunderlige og frygtindgydende kraft, som guder og gudinder har. Det er derfor han afslutter sammenligningen: “og jeg frygter skrækeligt at røre dit knæ” (δείδια δ' αἰνῶς / γούνων

64. Sml. i øvrigt oversættelsen af λευκώλενος i forbindelse med Nausikaas mor (“skønne Arete”) (*Od.* VI.233; VII.335; XI.335), hvor det pigede aspekt er væk, mens Dues tendens til at fremhæve *skønhed* til gengæld igen dominerer.

65. Se *Den Store Danske*, s.v. “lilje”: “Liljen forbindes med *skønhed*, *uskyld* og *jomfruelighed*.” URL = https://denstoredanske.lex.dk/Lilje?utm_source=denstoredanske.dk&utm_medium=redirectFrom-Google&utm_campaign=DSDredirect (link afprøvet 12. oktober 2020).

66. Sml. f.eks. *Il.* XXII.87, hvor Hekabe bruger det om sin søn, helten Hektor, og hvor Due oversætter det “du herlige vækst”. Det ukønnede ord bliver således særdeles kønnet i oversættelsen.

67. Glosen βροτόν findes ikke i alle håndskrifterne, men bør formentlig inkluderes, selvom Allens OCT-udgave udelader den. Se herom Heubeck & West & Hainsworth (1988) 304 (*ad* v. 160). Garvie (1994) 123 er usikker.

ἄψασθαι). Odysseus siger, at han er *forfærdelig skræmt* af Nausikaas guddommelige kraft og derfor holder sig på afstand. I den danske oversættelse er alvoren og respekten nedtonet: “og vover ikke at røre dit knæ”.⁶⁸ Sammenligninger med guder og gudinder inkluderer altid en form for skønhed, men det ikke en uskyldig form for skønhed, men en farlig og frygtindgydende skønhed.

3.4. Otto Steen Due og Artemis-lignelserne

Vi finder alt dette meget bemærkelsesværdigt, men vi mener også, at det er uheldigt. En så fundamental forskel på, hvordan en person fremstår i den græske kildetekst og i den danske oversættelse, må forklares, og for at forstå Dues tilgang må man forstå hans syn på selve Artemis-lignelserne.

Det er her — efter vores mening — væsentligt, at Due slet ikke kommenterer den første og mest omfattende sammenligning med Artemis (VI.101-109) i sin *Ledsager til Homers Odysseé*. Først da Odysseus selv sammenligner Nausikaa med Artemis (VI.149-52), har Due følgende bemærkning:

Sammenligningen er ikke blot en velvalgt kompliment, men udtrykker også Odysseus' håb om nu ikke atter at stå overfor en gudinde som Kalypso eller Kirke. Artemis er en absolut jomfruelig gudinde.⁶⁹

Dette er en interessant kommentar af to grunde: (1) Den fokuserer udelukkende på *Odysseus'* indstilling, og (2) Due ser *kun* det “jomfruelige” i Nausikaa og Artemis, intet andet.

Hvad angår pkt. 1, er det bemærkelsesværdigt, at Artemis-sammenligningen alene berøres fra Odysseus' maskuline perspektiv, selvom den tidligere passage, som er fra fortællerens perspektiv, og som i øvrigt er længere og mere udspecificeret, gør en analyse mindst lige så oplagt. Det er tilsyneladende virkningen på Odysseus, der interesserer Due, ikke forståelsen af Nausikaa, Artemis eller andet. Det betyder også, at ledsageren dermed bidrager til det i forvejen overordnede indtryk: at Due reducerer Nausikaa til en sekundær, ret svag deltager i handlingen.

68. Se Heubeck & West & Hainsworth (1988) 304 (*ad* VI.168): “*δέϊδια δ' αἰνῶς*: the formula (cf. *Il.* xiii 481, xxiv 358) is strong language, more appropriate to a man in fear for his life”

69. Due (2002b) 56 (*ad loc.* VI.151f.).

Med hensyn til pkt. 2 er det særligt iøjnefaldende, at Due ignorerer den tidligere lignelse helt. For i den er skønheden naturligvis til stede, men forklaringen er måske netop, at den ikke er det mest fremtrædende træk. Lignelsen fokuserer i stedet på Artemis som jæger og naturkraft, mens hun er omgivet af nymfer, hvilket gør Nausikaa til den stærke Artemis og hendes piger til nymfer.

3.5. Herlige homeriske mænd

Som flere gange nævnt er skønhed ikke kønnet hos Homer, og skønhedsbegrebet er i det hele taget noget anderledes end vores. Derfor er det bemærkelsesværdigt, at Due oversætter ord for skønhed forskelligt, alt efter om det er mænd eller kvinder, der beskrives – selv når de græske ord er præcis de samme. Dette er væsentligt og kan dokumenteres ved nogle ret simple eksempler.

Vi så ovenfor, hvordan Due hyppigt indsætter “skøn”, “smuk” og “skønhed” i beskrivelsen af Nausikaa, også når ordene ikke findes i den græsk tekst. Det er derfor bemærkelsesværdigt, at Due hyppigt *udelader* de samme ord, når beskrivelsen gælder mænd. F.eks. i samme scene, da Athene giver skønhed til Odysseus. Det beskrives således i Dues oversættelse:

Som når en smed der har lært hos Hefaistos og Pallas Athene,
så han er mester i kunsten og frembringer prægtige værker,
kyndigt indlægger sølv med fornemme guldornamenter,
gød hun over hans hoved og skuldre forunderlig charme.
Så gik han ned på stranden og satte sig der for at vente,
strålende herlig og skøn. Og ungpigen så ham med undren.⁷⁰

Ordene, som i homerisk terminologi egentlig angiver “smukke værker” (*χαρίεντα ἔργα*), er blevet til “prægtige værker”, og den ynde eller skønhed (*χάρις*), Athene her hælder over Odysseus, er blevet til “charme”, som ganske vist kan være betydningen af glosen, men næppe giver mening i dette tilfælde.⁷¹ På græsk stråler Odysseus af skønhed

70. *Od.* VI.232-38: *ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ / ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη / τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει, / ὡς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις. / ἔζετ' ἔπειτ' ἀπάνευθε κίων ἐπὶ θίνα θαλάσσης, / κάλλει καὶ χάρισι στίλβων· θηεῖτο δὲ κούρη.*

71. Shakeshaft (2019) 7: “*χάρις* signifies an aesthetic quality possessed by people, objects and immaterial things that attracts, charms and pleases.” Se også følgende note.

(κάλλος) og ynde (χάρις),⁷² mens han hos Due er “strålende herlig og skøn”. Her benytter Due ord af en mere maskulin og udadvendt karakter — “charme” og “herlig” — som han ikke bruger om kvinder. Selvom ordet skøn bruges, er der altså andre, mere maskuline ord, der skal “hjælpe” os til at sætte Odysseus’ skønhed ind i den rette, maskuline kontekst. Hvis man f.eks. sammenligner med Nausikaas tjene-
stepiger, vil man se, at mens Odysseus er herlig og skøn, er de, der ellers har skønhed (κάλλος) fra Chariterne selv, “kønne” — hvilket i øvrigt kunne antyde, at stand også spiller en rolle i oversættelsen, eftersom Nausikaa verset inden er blevet betegnet “skøn” — og det endda uden belæg i den græske tekst (VI.17-18).

I en sammenligning af terminologien for skønhed, når ord bruges om hhv. mænd og kvinder, kan man desuden se på størrelse, der som ovenfor nævnt også er et tegn på skønhed. Det er ved størrelse, Athene i *Odysseéen* giver skønhed til både Odysseus (VI.229-31; XXIII.156-58) og Penelope (XVIII.195-96).⁷³ Men i Odysseus’ tilfælde oversætter Due “gav hans skikkelse højde og huld”, hvor det i Penelopes tilfælde bliver den feminint stereotype “lod ... hende få højere vækst og rundere former”. Man kan ganske vist næppe sige, at “højere vækst” er stereotyp feminint, men der er ingen tvivl om, at “rundere former” er.

I *Iliaden* er skønhed især knyttet til krigen, dvs. en rent maskulin sfære, i Homers tvedelte verden. Men hvor skønheden netop har samme grundlæggende kvalitet her som uden for krigen, tilpasser Due sin oversættelse. Achilleus’ overnaturlige kraft og skønhed kulminerer i 22. sang, hvor han stormer mod Hektor og dræber ham med sit spyd. Her beskrives Achilleus, hans udrustning og Hektor i en passage (*Il.* XXII.312-29), hvor det er særdeles bemærkelsesværdigt — faktisk unikt for de homeriske digte — at ordet *καλός* optræder fem gange inden for 10 vers: Achilleus’ skjold er *smukt* (XXII.314), hans hjelmbusk er *smuk* (XXII.315), og spyddet stråler som den

72. Shakeshaft (2019) 8: “The synonymity of *κάλλος* and *χάρις* here is remarkable: ‘glistening with desirable beauty and pleasurable beauty’ (though an ugly translation) perhaps best conveys their similarity and subtle distinction.⁶³ Yet, when Athena beautifies Odysseus to facilitate his long-awaited reunion with Penelope, even that distinction is blurred. Introduced with Athena pouring ‘much kallos’ on Odysseus, the passage concludes with ‘so she poured charis on his head and shoulders’. *κάλλος* and *χάρις* thus appear interchangeable as Homeric words for ‘beauty.’”

73. Se hertil Shakeshaft (2019) 8: “After Odysseus’ supplication of Nausicaa in *Odyssey* Book 6, Athena steps in as his personal beautician: she pours ‘*charis* on his head and shoulders’, makes his hair like flowers of hyacinth and, as she did for Penelope, makes him ‘bigger and stouter’ (*μείζονά ... καὶ πάσσονα*).”

smukkeste stjerne på himlen (XXII.318). Men skønheden er ikke Achilleus' alene. Han betragter Hektors *smukke* hud (XXII.321), der er dækket af Achilleus *smukke* rustning (XXII.323), for at se, hvor han skal sætte sit stød ind. Idet Achilleus dræber Hektor, er der altså tale om en scene af ekstrem skønhed. Due gengiver ikke disse bemærkelsesværdige gentagelser og vælger i stedet forskellige ord: "skjoldets fortrinligt smedede plader"; hjelmen med sin "prægtige busk"; "den skønneste stjerne på himlen", mens Hektors rustning er "prægtig".

Allermest bemærkelsesværdig er det dog, at Hektors hud, der bliver synlig, hvor delene af hans panser åbner en sprække, hos Homer er *smuk* (*καλός*), og at Due helt udelader det. Hektors hud har åbenbart en hvid, feminin kvalitet, og det er her, Achilleus penetrerer det med sin lanse. Der er — som forskningen har påpeget⁷⁴ — en ganske åbenlys erotisk dimension, som udtrykkes ved *καλός* her,⁷⁵ hvilket slet ikke kommer med i oversættelsen. Problemet ved oversættelsen er på sin vis det samme som i passagen med Nausikaa, blot med omvendt fortegn: Achilleus' skønhed og hans styrke i rustningen er sublim og sexet, faktisk en overnaturlig kraft, men passagen bliver hos Due flad og almindelig. På samme måde er Nausikaa — som Artemis og faktisk også Aphrodite — sublim og sexet. Det forekommer os, at Due udelader denne dimension og i stedet præsenterer læseren for noget, der kan betragtes som klicheer fra det 20. århundrede.

4. Om klassikeroversættelse og kanon

Ovenfor har vi argumenteret for, at Due giver en lukket fremstilling af *Odysseens* sjette sang og af Nausikaa-skikkelsen: Hos Homer er sangen og Nausikaa karakteriseret ved tvetydighed og åbenhed, men i den danske oversættelse bliver det i højere grad en ganske entydig og anakronistisk gengivelse, nemlig en fremstilling, der er præget af en post-romantisk forståelse af skønhed og kønsforståelse. I mødet mellem Nausikaa og Odysseus er der en særlig tvetydighed i karakteristikken af Nausikaa, der som en ung kvinde er fremstillet som smuk, mild og imødekommende, men samtidig er en stærk person, der har noget overvældende og stålsat over både sin fremtoning og sin gene-

74. Se f.eks. Monsacré (2017) 25-27; 32-35.

75. De Jong (2012) 91-92 fremhæver i øvrigt, at der er en "common Homeric tendency to speak about war in erotic terms, cf. *ἀριστὺς*, which is both lovers' talk (14.216) and the dalliance of fighters (13.291; 17.228), ..."

relle natur. I mødet med Odysseus bliver denne tvetydighed klar: Nausikaa fremstår værdigt og autoritativt og sammenlignes gentagne gange med en gudinde, mens Odysseus møder hende som en kuldslået bønfoldende. Forholdet mellem de to — og særligt fordelingen af magten mellem dem⁷⁶ — er altså ikke blot stærk mand og ung kvinde.

Der er to problemer ved Dues strategi. For det første indebærer den — efter vores mening — et litterært tab; den lukker teksten unødigt og gør den dermed entydig. I denne sammenhæng betyder det desværre også, at den bliver klichepræget.⁷⁷ Med andre ord gør det det umuligt for læseren at analysere og forstå Nausikaa, som Homer fremstiller hende.⁷⁸ For det andet reproducerer den et ganske problematisk moderne kvindebillede, der netop *ikke* er at finde i den homeriske original. Hvor det litterære tab er tydeligt, er den etiske implikation måske ikke lige så klar for den moderne læser, men den er ikke mindre vigtig; især gælder det netop i oversættelsen af klassiske og kanoniske tekster.

Dues oversættelse har med en vis succes udfordret Chr. Wilsters som standardteksten i den danske læseverden — og har tilsyneladende helt erstattet Wilster i gymnasieskolen. Sågar blandt nogle litteraturforskere er det tilsyneladende blevet uproblematisk at sige, at Dues Homer er en egentlig erstatning for Wilsters generelt. Netop i år (2020) har Erik Skyum-Nielsen således i beskrivelsen af et annonceret projekt om *Dansk Oversættelseshistorie* i Dansk Sprog- og Litteraturselskabs årsberetning udtalt, at “Wilster er i dag afløst af Otto Steen Due”.⁷⁹

Dermed er Dues oversættelse blevet det naturlige udgangspunkt for den danske læser, der er interesseret i *Odysséen*, et af de mest kanoniske og kanoniserede værker i vestlig litteratur. Kanoniske værker, dvs. klassikere, antages typisk at have tidløs værdi og derfor noget at sige os, selvom vi lever i en helt anden tid end forfatteren selv. Dertil

76. Se også Wohl (1993) 28: “What is interesting here [VI.276-89] is her [Nausikaas] attribution of active and passive roles; if the man is a mortal she has found him; if he is a god, he has found her. In other words, her relationship to Odysseus in the gossip which she imagines mirrors exactly the hierarchy {god—goddess (herself)—mortal man} which Calypso desired and was expressly denied by the Gods.”

77. Om lukket og åben tekst, se Eco (1979). Doherty (1995) har gennemført en litterær analyse af *Odysséen* med udgangspunkt i disse begreber.

78. En læser gør os opmærksom på, at det kan diskuteres, om *nogen* oversættelse giver den græskløse læser sådan en mulighed. Dog kan det vel næppe diskuteres, at nogle oversættelser giver langt bedre mulighed for det end andre.

79. Skyum-Nielsen (2020) 98.

kommer, at klassikere — og særligt klassikere fra den græsk-romerske oldtid — ofte tillægges en betydelig værdi i Europa og Nord- og Sydamerika, fordi vi betragter dem som særligt vigtige for de værdier og den kultur, vi har i dag i disse dele af verden. Eftersom klassikere i dag primært læses i oversættelse, vil de værdier, som tillægges klassikeren, først og fremmest være tilgængelige gennem oversættelsen. De fleste læsere forventer, at Homers verdenssyn og kultur er afspejlet i oversættelsen. Modsat originalen står oversættelsen således ikke frit, men altid i et forhold til en anden tekst, nemlig originalen, og påstanden bag enhver oversættelse er, at det, der findes i oversættelsen, også i en eller anden forstand er i originalen. Oversættelser kan være meget forskellige og kan lægge vægt på forskellige dele af originalteksten, men de står selvfølgelig alle i et afhængighedsforhold til det, der oversættes.

Etableringen af en kanon er en kompliceret proces og afspejler en række værdier og praktiske forhold. Oversættelsen er i sig selv en del af denne kanonisering, fordi udgivelse af nyoversættelser bærer en dom over, om en given bog er værdig til kanon, eller den ikke er.⁸⁰ Og når en kanon først eksisterer, er den magt- og virkningsfuld, som f.eks. Peter Carravetta understreger i et nyere bind om verdenslitteraturen:

Still, we must recognize that a canon becomes central to establishing the identity of a people and, more to the point, the specific values — be they aesthetic, ethic, political — ... [...] A canon, then, clearly exercises a legitimizing and a censorship function, even while it constantly generates one or several splintered anti- or extra-canonical 'minor' or 'marginal' textualities.⁸¹

En tekst, der er af en sådan art, at den kan legitimere og påvirke nogle af de vigtigste værdier i et samfund, og som samtidig har magt til potentielt at forhindre andre værker, der står i modsætning til den, må og skal på alle måder og med alle midler behandles stærkt kritisk, så den ikke er ødelæggende for muligheden for nye værker og for forståelse af de gamle. Hvis en af grundene til at beskæftige sig med litteraturhistorie er at *forstå* denne og kortlægge en udvikling eller en forandring — til det bedre eller det værre — er forskelle mellem tekstens værdier og vores egne mindst lige så vigtige som ligheder. Dens oversættelse viser, hvordan oversætteren — bevidst eller

80. Det er blevet påpeget over for os, at et grundkriterium for udgivelse er, at oversættelsen "skal kunne sælges. Selv den perfekteste oversættelse blev ikke udgivet, hvis den ikke kunne sælges. Kan de sælges, udgives selv uværdige værker." Men selv hvis det er rigtigt, ændrer det ikke ved, at udgivelsen af en oversættelse *fremstår* som en første værdidom, som vil blive efterfulgt af andre.

81. Carravetta (2012) 265.

ubevidst — nemt kan lægge sine egne værdier ind i oversættelsen og dermed kommer til at udviske en reel forskel mellem vores egen kultur og den, der beskrives i teksten. På den måde gøres Homer til en decideret autoritet for eksisterende værdier i den forstand, at læseren ikke udfordres, men bekræftes i, at denne tekst (også) repræsenterer disse værdier.

En oversættelse, der påvirker de danske læsere, som ønsker at læse europæisk litteratur to måske største klassikere, Homers *Iliade* og *Odyssé*, og derved præsenterer hele generationer for den europæiske litteraturs grundlag, skal derfor være særlig omhyggeligt lavet, når den gengiver umådelig vigtige værdier. Dette er præcis dét, som Carravetta nævner i citatet ovenfor. Særligt problematisk bliver det af, at oversættelser — som netop nævnt — er præcis den måde, hvorpå langt størstedelen af læserkaren får adgang til selv de vigtigste tekster i litteraturhistorien. I det 20. århundrede har især Ezra Pound understreget betydningen af oversættelser som en del af målsprogets litteratur:

Histories of English literature always slide over translation — I suppose it is inferiority complex — yet some of the best books in English are translations.⁸²

Og:

... English literature lives on translation, it is fed by translation; every new exuberance, every new heave is stimulated by translation, every allegedly great age is an age of translations, ...⁸³

Hvis oversættelser — og især kanoniske oversættelser — er grundlaget for både den internationale og den nationale litteratur, er oversætterens ansvar og forpligtelser enorme, og det er på ingen måde blot et spørgsmål om at oversætte *filologisk korrekt*: Det er et litterært og et *etisk* spørgsmål, eftersom oversættelsen også påvirker vores syn på mennesker, deres tanker og handlinger, deres indbyrdes relationer, deres personligheder generelt og en række andre emner.⁸⁴

82. Pound (1931) 43.

83. Pound (1931) 44.

84. For gennemgange af oversættelsesetik fra forskellige perspektiver, se f.eks. Chesterman (2001); Pym (2001); Bermann & Wood (2005); Drugan & Tipton (2017); Drugan (2019).

5. Konklusion

I denne artikel har vi fokuseret på en konkret scene i *Odysseén* som et eksempel på et mere omfattende problem ved Otto Steen Dues oversættelse af Homer. Dog kan argumentationen uden vanskeligheder udvides til at gælde også andre oversættelser og andre emner. Det er vores opfattelse, at danske oversættelser generelt lider under store og ikke sjældent skadelige problemer med tekstopfattelsen og tekstgengivelsen i en sådan grad, at de ofte ikke kan bruges uden væsentlige forbehold. Vi har fokuseret på Dues Homer, (1) fordi det primært er den, som nu læses, (2) fordi den i anmeldelser og kommentarer helt ukritisk er blevet opløftet til en næsten fejlfri indsats, og (3) fordi oversætteren i modsætning til mange af sine forgængere har haft mulighed for at konsultere mange års forskningsresultater, der giver gode muligheder for at undgå de fejl, han begår. Den ikke-kyndige læser har ingen mulighed for at imødegå den offentlige opinion, og selv hvis mulighederne var til stede, skal han/hun først gøres opmærksom på, at der overhovedet er et problem, og i øvrigt indbyder den overvældende modtagelse af teksterne i pressen, i gymnasieskolen, på universiteterne, i kunstverden og andre steder ikke til kritik.

Alt dette betyder ikke, at der ikke er lignende problemer i andre Homer-oversættelser, som også bør behandles; f.eks. kunne man med fordel foretage en tilsvarende analyse af Artemis-sammenligningen i *Odysseén* VI i Chr. Wilsters⁸⁵ og Otto Gelstedes⁸⁶ oversættelser. I første omgang har det dog af de nævnte grunde været væsentligt for os at påpege problemerne med Dues.

85. *Od.* VI.101-109: "Og til en Sang den væne Nausikaa hæved sin Stemme. / Ret som naar Artemis vandrer paa Fjeld med Kogger og Bue, / Enten paa høien Taygetos's Tind, eller paa Erymanthos, / Glad ved den lystige Jagt efter springende Hjort eller Vildbas; / Trindt hende landlige Nymphes, Aigidebeherkerens Døttre, / Hoppe saa lystelig om, og hjertelig Leto sig fryder, / At over Alle hun hæver sig høit med Hoved og Aasyn, / Let i Hoben at skjelne, hvor fagre de andre saa ere; / Saa fremstraaled i Ternernes Kreds den uskyldige Jomfrue." (overs. Wilster 1837).

86. *Od.* VI.101-109: "... og Nausikaa sang for til runddansen, mens hun slyngede bolden i vejret med sine højtloftede hvide arme. Og hun strålede i sin skønhed frem for alle de andre unge piger, man måtte tænke på jagtgudinden Artemis, når hun kommer ned fra Taygetos' eller Eurymanthos' høje tinder på sin lystige jagt efter hjort eller vildsvin. Omkring hende springer de landlige nymfer, og de er himmelfødte, men hvor skønne de er, så glæder det dog Letos moderøje at se, hvor hendes datter overgår dem alle både i ansigtets og skikkelsens dejlighed. Og sådan strålede også Nausikaa fremfor alle i jomfruernes kres." (overs. Gelsted 1954).

Due har udtalt, at han ikke lægger megen vægt på andre filologers vurderinger, men først og fremmest forholder sig til Homers (!) dom; for ham har han “talt med” i løbet af oversættelsesprocessen.⁸⁷ Vi finder det temmelig mærkeligt og problematisk, at man præsenteres som professor i Klassisk Filologi og oversætter, men ikke vil forholde sig til filologisk kritik, og vi håber under alle omstændigheder at have vist, at vores kritik ikke blot er filologisk i en snæver forstand. Tabet er netop et tab af den Homer, Due vil være i samtale med: digtets kulturelle og litterære kvaliteter. Dermed er der også et tab af de aspekter af Homers verden, der kan give et anderledes perspektiv på vores egen tids forståelse af vigtige emner som køn, seksualitet, fremmedfjendskhed, politik, skønhed, heroisme mm. Oversættelsesvalg på både globalt og lokalt niveau er ikke banale valg imellem den ene glose/formulering eller den anden, men har meget videre implikationer for os som læsere og brugere.

Når vi nu betragter oversættelse som så væsentlig en del af klassiske filologers opgave i det 21. århundrede, mener vi også, det er nødvendigt, at vi i Danmark fortsætter sådanne undersøgelser og diskussioner, og at vi underviser og videreformidler resultaterne på baggrund af en kritisk tilgang. Emnet for — og resultaterne af — denne artikel vil vi derfor videreføre på flere måder, hvoraf vi her nævner nogle centrale:

1. Grundigere undersøgelser af alle aspekter af de netop nævnte (køn, seksualitet, fremmedfjendskhed, politik, skønhed, heroisme osv.) og andre centrale emner.⁸⁸
2. Undersøgelser af etiske problemer i forbindelse med Homer-oversættelser.
3. Undersøgelser af oversætteres personlige tilgang og dennes konsekvenser, især i sager, der har større relevans for indholdsmæssige, litterære, kulturelle og etiske problemstillinger.

87. Således Due i et foredrag holdt i Norsk Oversetterforenings regi på Norsk Litteraturfestival i 2004 (URL = <http://oversetterforeningen.no/arkivperle-homer/>): “Så er der sat et punktum, og min nære ven, som jeg har talt med i så mange år, Odysseus’ Homer, har sagt til mig: Ja, det var jo sådan jeg ville have gjort det. Over for det betyder det mindre at en endnu levende filologkollega har ment at jeg her overskrider mit mandat som oversætter og tiltager mig ret til at pynte på originalen og derved giver danske læsere et forkert indtryk af hvor meget den gode Homer undertiden har slumret.”

88. Shakeshaft, Konstan og andre har allerede gennemført adskillige analyser, men der er gode muligheder for at koble emnet til andre emner, f.eks. kærlighed.

Vigtigst er det imidlertid, at vi får oversættelser, som bygger på kritiske resultater. I *Odysséens* tilfælde er dette netop sket internationalt med Emily Wilsons vigtige oversættelse,⁸⁹ men der er stadigvæk meget arbejde at gøre, ikke mindst på dansk. Sådant arbejde håber vi også selv at kunne bidrage til i de kommende år.⁹⁰

89. Wilson (2018). Wilson arbejder desuden i øjeblikket på en oversættelse af *Iliaden*.

90. To af *AIGIS'* læsere mener — i forskellig grad — at vi i denne artikel ikke altid er tilstrækkeligt opmærksomme på det faktum, at en oversættelse og grundlaget for den også er et produkt af sin tid, og at vores egen diskussion rammes af samme kritik. Til dette kan vi kun sige, at vi i den grad er bevidste om dette forhold. Vi vil imidlertid hævde, (1) at Dues oversættelse — og mange andres — netop ikke gør brug af de redskaber (især kendskab til moderne forskning og et ikke-personligt forhold til sprogudvikling), som i stort omfang kunne have løftet den ud over dette forhold, og (2) at idiosynkrasi selvfølgelig er en del af enhver oversættelse, men at den i dette tilfælde er skadelig ved at tilføje sexistiske elementer til Homer, som ikke er at finde hos digteren selv.

6. Litteratur

- Belmont, D.E. (1967). "Telemachus and Nausicaa: A Study of Youth", *The Classical Journal* 63(1): 1-9.
- Bermann, S. & M. Wood (eds.) (2005). *Nation, Language, and the Ethics of Translation*, Princeton & Oxford.
- Bowie, A. (2003²). *Aesthetics and Subjectivity from Kant to Nietzsche*, Manchester (1. udg. 1990).
- Bremmer, J.N. & A. Erskine (eds.) (2010). *The Gods of Ancient Greece: Identities and Transformations*, Edinburgh.
- Budin, S.L. (2016). *Artemis*, London & New York.
- Burkert, W. (1985). *Greek Religion: Archaic and Classical*, Cambridge, Mass.
- Bychkow, O.V. & A. Sheppard (2010). *Greek and Roman Aesthetics*, Cambridge.
- Calame, C. (2001). *Choruses of Young Women in Ancient Greece: Their Morphology, Religious Role, and Social Functions*, New and revised edition, Lanham, MA.
- Calame, C. (2016). "The Amorous Gaze: A Poetic and Pragmatic Koinê for Erotic Melos?", i Cazzato & Lardinois (2016) 288-306.
- Carravetta, P. (2012). "The Canon(s) of World Literature", i D'haen & Damrosch & Kadir (2012) 264-72.
- Cazzato, V. & Lardinois, A. (2016). *The Look of Lyric: Greek Song and the Visual*, Leiden.
- Chantraine, P. (1968). *Dictionnaire étymologique de la langue Grecque. Histoire des mots, Tome I: A-Δ*, Paris.
- Chesterman, A. (2001). "Proposal for a Hieronymic Oath", *The Translator* 7(2): 139-54.
- D'haen, T. & D. Damrosch & D. Kadir (eds.) (2012). *The Routledge Companion to World Literature*, London & New York
- De Jong, I.J.F. (2001). *A Narratological Commentary on the Odyssey*, Cambridge.
- De Jong, I.J.F. (2012). *Homer: Iliad, Book XXII*, Edited by I.J.F. De Jong, Cambridge.

- Destrée, P. & P. Murray (eds.) (2015). *A Companion to Ancient Aesthetics*, Malden, MA.
- Doherty, L.E. (1995). *Siren Songs: Gender, Audiences, and Narrators in the Odyssey*, Ann Arbor.
- Drugan, J. (2018). "Ethics", i Rawling & Wilson (2019) 243-55.
- Drugan, J. & R. Tipton (2017). "Translation, Ethics and Social Responsibility", *The Translator* 23(2): 119-25.
- Due, O.S. (1999a). *Homers Iliade*, På dansk af Otto Steen Due, med illustrationer af Peter Brandes, København.
- Due, O.S. (1999b). *Ledsager til Homers Iliade*, København.
- Due, O.S. (2002a). *Homers Odysseé*, på Dansk af Otto Steen Due med illustrationer af Peter Brandes, København.
- Due, O.S. (2002b). *Ledsager til Homers Odysseé*, København.
- Eco, U. (1979). *The Role of the Reader*, Bloomington & London.
- Faulkner, A. (2008). *The Homeric Hymn to Aphrodite: Introduction, Text, and Commentary*, Oxford.
- Garvie, A.F. (1994). *Homer: Odyssey, Books VI-VIII*, Edited by A.F. Garvie, Cambridge.
- Gelsted, O. (1954). *Homer: Odysseen*, Oversat af Otto Gelsted, Illustreret af Axel Salto, Kolding.
- Glenn, J. (1998). "Odysseus Confronts Nausicaa: The Lion Simile of *Odyssey* 6.130-36", *The Classical World* 92(2): 107-16.
- Greene, E. (1996). *Reading Sappho: Contemporary Approaches*. Berkeley.
- Heubeck, A. & S. West & J.B. Hainsworth (1988). *A Commentary on Homer's Odyssey*, Volume I: Introduction and Books I-VIII, Oxford.
- Konstan, D. (2014). *Beauty: The Fortunes of an Ancient Greek Idea*, Oxford.
- Konstan, D. (2015). "Beauty", i Destrée & Murray (2015) 366-80.

- Kurke, L. (1992). "The Politics of ἀβροσύνη in Archaic Greece", *Classical Antiquity* 11: 91-120.
- Kurke, L. (2007) "Archaic Greek Lyric", i Shapiro (2007) 141-68.
- Kurke, L. (2012). "The Value of Choralitv in Ancient Greece", i Papadopoulos & Urton (2012) 218-34.
- Lardinois, A. (1996). "Who Sang Sappho's Songs?", i Greene (1996) 150–72.
- Lonsdale, S. H. (1993). *Dance and Ritual Play in Greek Religion*, Baltimore & London.
- Monsacré, H. (2017). *The Tears of Achilles*, Harvard (1. ed. på fransk 1984).
- Murnaghan, S. (2011). *Disguise and Recognition in the Odyssey*, Lanham, MA.
- Papadopoulos, J.K. & G. Urton (eds.) (2012). *The Construction of Value in the Ancient World*, Los Angeles.
- Peponi, A.-E. (2012). *Frontiers of Pleasure. Models of Aesthetic Response in Archaic and Classical Greek Thought*, Oxford.
- Petrovic, I. (2010). "Transforming Artemis: From the Goddess of the Outdoors to City Goddess", i Bremmer & Erskine (2010) 209-27.
- Pound, E. (1931). *How to Read*, London.
- Pym, A. (2001). Introduction: The Return to Ethics in Translation Studies", *The Translator* 7(2): 129-38.
- Rawling, J. Piers & P. Wilson (eds.) (2019). *The Routledge Handbook of Translation and Philosophy*, Abingdon, Oxford & New York.
- Said, S. (2011). *Homer & the Odyssey*, Oxford
- Shakespeare, H. (2019). "The Terminology for Beauty in the *Iliad* and the *Odyssey*", *Classical Quarterly* 69: 1-22.
- Shapiro, A. (ed.) (2007). *The Cambridge Companion to Archaic Greece*, Cambridge.
- Skyum-Nielsen, E. (2020). "Når Verden lader sig læse på Dansk", *Dansk Sprog- og Litteraturselskab: Årsberetning 2019-2020*, København, ss. 96-100.

- Stehle, E. (1997). *Performance and Gender in Archaic Greece: Nondramatic Poetry in its Setting*, Princeton, N.J.
- Wilson, E. (2018). *Homer: The Odyssey*, New York.
- Wilster, Chr. (1837). *Homers Odysseé*, Oversat af Christian Wilster, København.
- Wohl, V.J. (1993). "Standing by the *Stathmos*: The Creation of Sexual Ideology in the *Odyssey*", *Arethusa* 26(1): 19-50.
- Aakeson, S. (2019). "Kvindeskildringer hos Homer. En Narratologisk Analyse af Kvindeskildringer i *Iliaden* og *Odysseen*", Prisopgave, Københavns Universitet.